

UNIVERSITETET I OSLO

DET JURIDISKE FAKULTET

Justisdepartementet
Pb 8005 Dep
0030 Oslo

JUSTISDEPARTEMENTET	
21 DES 2007	
SAKSNR.	200400435
AVD/KONT/BEH.	SAK/SAK/SAK
DOK.NR.	69
ARKIVKODE	51-71

Dato: 191207
Deres ref. 200400435

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Postboks 6706 St. Olavs plass
N-0130 Oslo
Professor Kristian Andenæs
Telefon 22850105, mobil 93099505
Telefaks 22850202
E-post: kristian.andenas@jus.uio.no
Nettadresse: www.jus.uio.no/ifk

Høringsuttalelse – "Rett til tolk – tolking og oversettelse i norsk straffeprosess"

Justisdepartementet sendte 21.09.07 ut sitt høringsbrev vedrørende rapporten "Rett til tolk – tolking og oversettelse i norsk straffeprosess". Høringsbrevet er dessverre ikke sendt videre fra Forskningsadministrativ avdeling ved Universitetet i Oslo til fakultetene og andre enheter før 26.11.07. I en travel førjulstid har det ikke vært mulig å utarbeide en fullstendig høringsuttalelse. Vi vil derfor ikke gå inn på de enkelte forslagene til lovendringer, men påpeke noen overordnede sider ved lovgivningen på dette området. Først og fremst er vi opptatt av hvordan tolkesystemet fungerer i praksis.

Det gjøres for ordens skyld oppmerksom på at instituttet ikke avgir høringsuttalelser. Dette gjøres av enkeltpersoner og står for enkeltpersoners regning. Uttalelsen sendes direkte til departementet og ikke via Universitetet sentralt.

Ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi i samarbeid med lingvister fra HF-fakultet og en sosialantropolog fra Norsk Institutt for Bolig- og Regionforskning gjennomførte vi i 1999/2000 på oppdrag fra Kommunaldepartementet en undersøkelse av kommunikasjon og tolkebruk ved domstolene og hos politiet. Dette resulterte blant annet i en bok, "Kommunikasjon og rettssikkerhet – Utlendings og språklige minoriteters møte med politi og domstoler" (Kristian Andenæs m.fl. 2000) og artikkelen "Språk og rett – om utlendings og språklige minoriteters møte med rettsvesenet" (Kristian Andenæs i Juss-Buss (red.): Tvers igjennom lov til seier 2001). Vi henleder også oppmerksomheten på en nylig utkommet doktoravhandling fra Universitetet i Tromsø, Kjersti Ørvig: "Tolken som redskap eller kulturinformant? Et samhandlingsstudie av tolkede samtaler i sosialtjenesten", Tromsø 2007. Avhandlingen avdekker samme typer problemer som vi avdekket i vår undersøkelse, men avhandlingens tema er forvaltningen. Mange av observasjonene og refleksjonene har overføringsverdi til domstolenes virksomhet. Det samme gjelder kap. 5 i en NIBR-rapport om flerkulturelt barnevern, Nora Gotaas: "Bruk av tolk i barnevernet", i Jørn Holm-Hansen, Thomas Haaland og Trine Myrvold: Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt, NIBR-rapport 2007:10.

Vi siterer fra avslutningen av artikkelen til Andenæs:

"Problemer

Tolkene ikke kvalifisert. I mange tilfeller er det åpenbart at tolker som brukes av politiet og i domstolene ikke er kvalifiserte for oppdraget. Det kan skyldes så vel manglende spesiell kompetanse i et av de aktuelle språkene som manglende kompetanse i forhold til de spesielle krav som stilles ved tolking innenfor politiets og domstolenes rammer, med blant annet mye spesiell terminologi. Det er registrert tilfeller der man overhodet ikke har kunnet bruke den innkalte tolken, og tilfeller der tolken har hatt svakere språkkunnskaper enn tiltalte.

Aktørene ikke opplært i bruk av tolk. Selv om mange av aktørene i rettsvesenet har vært med i mange saker der det har vært bruk av tolk, virker det som om mange ikke er fortrolige med de spesielle krav som stilles til de øvrige aktører. Dette gjør det ofte vanskelig for tolken.

Ikke tid for tolken til å motta eller videreformidle budskap tilfredsstillende. Tidspress og det at mange rettssaker har en tendens til å komme på etterskudd i forhold til opprinnelige planer fører i noen saker til at tiltalte og vitner ikke får sagt alt de har på hjertet, aktor og forsvarer får ikke stilt de spørsmål som bør stilles og retten sitter igjen med et utilfredsstillende kortfattet bilde av sakens faktum. Det er for eksempel stor forskjell på dommere med hensyn til det tempo som sakene forsøkes gjennomført med.

Manglende kulturkunnskap. I mange saker er det grunnlag for misforståelser i kommunikasjonen på grunn av manglende kulturkunnskap fra begge sider. På grunn av ulik kulturbakgrunn forstår ikke de norske aktørene hva som sies av en utlending, selv om de tilsynelatende forstår de språklige ytringene i snever forstand. Utenlandske aktører forstår ikke hva de norske aktørene mener på grunn av tilsvarende manglende forståelse av det norske samfunnet. Dette er et problem som også kommer tydelig fram i saker der de fremmedspråklige aktørene har alminnelig god norsk språkforståelse.

Generelle problemer av organisatorisk art m.v. som også får betydning for våre spørsmål. Det er en del praktiske problemer i tilknytning til beramning, innkalling og avvikling av rettssakene som også er et moment i saker med språklige minoriteter. Ved noen domstoler er det et betydelig problem at mange saker ikke kan avvikles etter programmet fordi sentrale aktører ikke møter eller ikke er innkalt på foreskrevet måte. Vi har opplevd saker der det ikke har møtt tolk og det har vist seg at innkallingen ikke er gjennomført på en tilfredsstillende måte. Vi har inntrykk av at i noen tilfeller lar rettens administrator saken gå sin gang, med muligheter for utilfredsstillende språklig forståelse. I andre tilfeller blir det utsettelse, som skaper store problemer når mange aktører på nytt skal finne et tidspunkt som passer for alle.

Juridiske problemer: Generelt sett er det ikke reglene som skaper problemer. Det later for eksempel ikke til at reglene oppfattes som så restriktive at de forhindrer oppnevning av tolk der dette er nødvendig. Generelt later det heller ikke til at praktiseringen av reglene byr på problemer. Problemene oppstår først når vi kommer til den faktiske gjennomføring. Som vi har sett ovenfor, er det mange situasjoner der regelverket ikke fungerer tilfredsstillende.

Forslag og refleksjoner

Problemene er store, og det skal mye til for å få dem løst. I noen tilfeller mangler det faktiske grunnlaget for gode løsninger, i forhold til en del små språk finnes det for eksempel ikke kompetente tolker innen landets grenser. Men mye kan gjøres for å bedre situasjonen i forhold til dagens.

Forslagene kan systematiseres i fire hovedgrupper. For det første foreslås det at det utarbeides en *handlingsplan*, slik at det kan foreligge en helhetlig strategi for hvordan problemene kan løses på kort og lang sikt. Justisdepartementet uttalte høsten 2000 at de vil ta ansvaret for en slik handlingsplan.

For det annet foreslås det tiltak i tilknytning til *utdanning og opplæring*. Det må skje en utvikling og forbedring av tolkeutdanningen. Det må også foretas systematisk skolering av de som bruker tolker. Dommere, aktører, forsvarere og andre aktører trenger opplæring i hvordan de nyttiggjør seg tolk og hvordan de forholder seg til ytringer som springer ut av andre kulturer.

For det tredje er det nødvendig med *organisatoriske og strukturelle* endringer, for eksempel sikring av at kvalifiserte tolker blir foretrukket, økt skriftlig oversettelse av dommer og økt bruk av to tolker. På et helt elementært nivå kan det gjennomføres en del enkle administrative reformer og kvalitetssikring, som for eksempel at engasjering av tolk foretas tilstrekkelig tid i forveien.

For det fjerde er det behov for mer *forskning og utviklingsarbeid*. I vårt prosjekt så vi på forholdene i politiet og ved domstolene. Det er behov for å se nærmere på de problemene utlendinger og språklige minoriteter møter i forhold til forvaltningen, overfor sosiale myndigheter og helsevesen, samt som privat aktør i forhold til private motparter. Forskningen bør som i vårt tilfelle være tverrvitenskapelig, slik at man kan få en mest mulig helhetlig belysning av problemene.

Prosjektet har funnet adskillig å sette fingeren på når det gjelder kommunikasjonen ved norske domstoler og hos politiet, og dermed det beslutningsgrunnlag som domstoler og politi har for sine avgjørelser. Vi har ikke konkret grunnlag for å si at disse manglene fører til feilaktige dommer, men det er åpenbart at de kan være det. Det er sannsynlig at feilaktige domfellelser i Norge i de senere årene blant annet skyldes mangler ved kommunikasjonen, noe som også har vært påpekt i flere gjenopptakelsessaker i den senere tid.

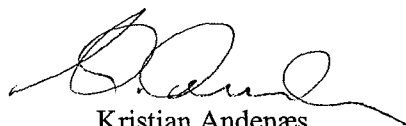
Vårt prosjekt har dreid seg om kommunikasjonen for personer med fremmedspråklig bakgrunn, men de spørsmål prosjektet reiser har også relevans for andre som har problemer med å forstå eller bli forstått, f. eks. barn, utviklingshemmete personer, døve og døvstumme. I mindre åpenbar grad er disse spørsmålene også relevante for personer som i tradisjonell forstand ikke har noe handicap, men som er utstyrt med begrensede personlige ressurser. Prinsipielt sett favner dermed et prosjekt om kommunikasjon i rettsvesenet langt videre enn til de problemer som reiser seg av mangelfull tolketjeneste og mangelfull forståelse av ikke-norske kulturer.”

Denne beskrivelsen er i det store og hele riktig også i dag. Riktignok ble det i tiden etter 2000 tatt viktige initiativer for å bedre situasjonen, og noen resultater er oppnådd. Blant de viktigste tiltakene er økt satsing på utdanning av tolker, økt kvalitetssikring av de tolkene som blir brukt og økt bevissthet om tolkebruk blant aktørene.

Som det framgår av vår oversikt over problemer, anser vi lovgivningen for å være et lite problem i forhold til de utfordringer som ligger i å få lovgivningen anvendt som forutsatt.

Vi slutter oss på denne bakgrunn til bestrebelsene på å få til en bedre, enklere og mer oversiktlig lovgivning. Vårt hovedanliggende er imidlertid at denne lovgivningen blir lite verd i praksis dersom ikke lovgivningsarbeidet følges opp med en omfattende innsats, som også vil kreve tilførsel av nye ressurser, for å skape et bedre faktisk grunnlag for at reglene kan etterleves. Reglene i seg selv skaper ikke flere og bedre tolker, bedre opplæring i bruk av tolk, relevant forståelse for forholdet mellom verbale ytringer og kulturell bakgrunn osv.

Vennlig hilsen

Kristian Andenæs
Professor

Knut Papendorf
Forsker (sigh.)